

I.

Når ateismen åpner seg som en avgrunn i sjelen

1.

Jesus beskrives i Det nye testamentet som en *kenotisk* personlighet. Det betyr at han viser sin styrke i sin svakhet.

Det greske ordet *kenosis* finnes i Filipperbrevets andre kapittel der det står at Jesus ”ga avkall på sitt eget”, eller mer slående uttrykt i en annen oversettelse: ”uttømte seg selv” (se Bibelen Guds ord, Bibelforlaget 1997).

Uttømmelsen er både en gru og en gave. Det er i menneskets kenotiske tilstand, når det er bunnskrapt for alt, at Gud drar det til seg. Intet åpner for alt.

Nå må det straks sies at uttømmelsen ikke er noe man velger. På samme måte som troen ikke er noe man bestemmer seg for. Kristendom er ikke de viljesterkes religion. Det er en religion for dem som

har lært seg takknemlighetens språk. Få har satt ord på denne innsikten som Dag Hammarskjöld: "Gråt om du kan. Gråt, men klag ikke. Veien valgte deg, og du må takke." Ikke engang for Jesus var veien et valg. Den var hans skjebne. "Jeg kan ikke gjøre noe av meg selv", sa han. Og til disiplene: "Dere har ikke utvalgt meg, men jeg har utvalgt dere."

Det eneste Jesus rår over når det gjelder uttømmelsen, er hvordan han tar imot den. Hvordan tar man imot sitt liv når man tømmes for alt?

Jesus gjennomlever sin tunge *kenotiske* natt ved skråningen opp mot Oljeberget. I kveldingen feirer han den nye pakts måltid med sine venner. I skumringen vandrer de sammen over Kedronbekken mot Oljeberget. Når mørket nærmer seg, rekkes kalken til Jesus. Etter en lang kamp tar han imot den.

Men først har han vegret seg. I Getsemane nøler Guds Sønn. Må jeg virkelig tømme dette begeret til bunns? *Må*. Dette lille ordet dukker opp igjen og igjen langs veien opp til Jerusalem der Jesu avgjørende påske venter ham. "Fra da av begynte Jesus Kristus å gjøre det klart for disiplene sine at han *måtte* dra til Jerusalem, og at de eldste, overprestene og de skriftlærde skulle la ham lide mye", skriver evangelisten Matteus. Og senere: "Men hvordan skulle da skriftene oppfylles, de som sier at dette *må* skje?"

Mens disiplene sovner i Getsemane, våker Jesus. Han er nå helt alene i bønn. Den eneste som ikke utmattes av søvnen under bønnennatten som trekker i langdrag. I Salmenes bok finner han ord for sin angstfylte bønn, som om ordene var formulert for denne anledningen: "Min sjel er grepet av frykt." Det er Jesu bruk av salmene, i særdeleshet under lidelsen, som blir det viktigste motivet når Kirken gjør Salmenes bok til sin viktigste bønnebok.

Nå forteller evangeliene hvordan Jesus kaster seg til jorden og roper til Gud: "Far, om du vil, så ta dette begeret fra meg! Men la ikke min vilje skje, men din!" Den tidligere biskopen av Roma, Joseph Ratzinger, kommenterer: "I denne bønnen lar Skriften oss trenge dypere inn i Jesu hemmelighet enn noen annen gang."

Et drama som er avgjørende for hele menneskheten utspiller seg mellom skumring og mørke i hagen ved Oljeberget. Bønnen består av to deler. Først ber Jesus om å bli reddet ut av mørkets mektige grep. "Ta dette begeret fra meg." En annen versjon av bønnen lyder slik: "Far, frels meg fra denne timen."

Hva hadde skjedd hvis Jesus hadde avsluttet bønnen her?

”Men la ikke min vilje skje, men din.”

Jesus har ennå ikke sagt amen. I bønnens andre del utkjempes en viljenes kamp. Den som ber og den som bønnen er rettet til synes ikke å ville det samme. Vi hører et *jeg vil* og et *du vil*. Sønnens vilje kjemper med Faderens vilje – og Faderens vilje seirer. I Hebreerbrevet legges følgende i Jesu munn: ”Se, her kommer jeg for å gjøre din vilje.” I den bøn- nen Jesus ber i Getsemane tar han imot sitt liv av Faderens hånd. Han er nå helt tomt for sitt eget.

I det som skjer her ved foten av Oljeberget, med en kjempende Jesus og sovende disipler, lar evangeliene oss være vitner til den uttømmelse som er Jesu offertorium.* Det er nå, når han bøyer sin vilje inn under Faderens, at Jesus bærer frem sitt liv som et offer. Det skjer frivillig. På korset skulle det fullbyrdes – synliggjort ved at forhenget i templet revnet i to – men ved Oljeberget skjer offertoriet når Jesus mottar kalken av Faderens hånd. Han sier det ja som er helt og fullt hans eget, uttalt av fri vilje. Et ja som han kjempet seg frem til, og som han samtidig mottok som gave. Når Sønnen bøyer sin vilje under Faderens, settes ikke den menneskelige viljen ut av kraft. Den fullendes.

* Offertoriet består i frembæringen av brod og vin under messen.

Menneskets naturlige søken er å leve i harmo- ni med Guds vilje. Bare underordnet Faderen er mennesket seg selv. Samstemt med Guds vilje blir vi den vi er ment å være, vår virkelige storhet kom- mer til syne. Ved syndefallet begynner mennesket å dras i motsatt retning. Det oppstår et spennings- forhold. Guds vilje oppleves mer som en trussel mot egen frihet. Å ”være seg selv” fremstår som noe annet enn å leve overgitt til Gud.

Som sant og ekte menneske kjenner Jesus i både sjel og kropp på den motviljen som preger men- neskets natur etter fallet. Evangelisten Markus sier uttrykkelig at Jesus ber om at denne ”timen måtte gå ham forbi”, men bare ”om det var mulig”. I sin getsemanebønn slår Jesus bro over viljenes mot- setning. Ordene ”din vilje, ikke min” uttrykker den fullstendige overgivelsen av hans eget *jeg* til Fade-rens *du*.

Når Jesus bøyer seg under Guds vilje, drar han den menneskelige naturen vi alle har, inn i Gud. ”Vi er alle innesluttet i Sønnens lydighet”, kommenter Joseph Ratzinger. Ved korsets lydighet får mennesket sin storhet tilbake. Mennesket fullen- des, blir helt og fullt seg selv.

Overgivelsens hemmelighet: å si ja til Gud. Dette ja må være menneskets eget – og allikevel kan det ikke gi sitt ja til Gud hvis det ikke får det som gave. Også dette er et mysterium. Det betingelsesløse ja som Jesus gir i Getsemane må enhver kristen gi i Jesu etterfølgelse. Det må være vårt eget ja. Helt og fullt. ”Men hvordan skal jeg gjøre det?” Vi kan ikke gi dette ja om vi ikke har fått det som gave. Noen er kalt til å være tegn for oss andre: Ytre sett kan det synes som om deres ja innebærer en mer radikal overgivelse. De avstår kanskje fra eiendom, familieliv og til og med selvbestemmelsen. I indre forstand er vi alle kalt til den samme overgivelsen av vårt eget. Det beste eksemplet gir Maria, Jesu mor, oss: ”Jeg er Herrens tjenerinne. Det skje meg som du har sagt.”

Hvert menneske er tildelt en bestemt vei å gå i Jesu etterfølgelse. Til å begynne med vet vi ikke selv hva denne veien vil innebære. Vi har ikke valgt den selv. Veien har valgt oss. *Veien valgte deg, og du må takke.* ”Dere har ikke utvalgt meg, men jeg har utvalgt dere.” Hvis vi gir vårt ja, er det fordi vi har fått dette ‘ja’ av Ånden og nå gir det tilbake til Gud.

Men det kan ta mange års kamp før vi åpner vår ånd og tar imot ja-ordet som alltid er en gave.

”Den fjortende dagen i den første måneden, i skumringen, er det påske for Herren”, leser vi i Tredje Mosebok.

Uttrykket ”mellom skumring og mørke” gjentas tolv ganger i Mosebøkene. Det er tiden for Herrens påske. Tiden for offeret.

Tidlig kristen tradisjon vitner samstemt om forholdet mellom *inkarnasjonen* og *korset*. Gud blir menneske for å dø. Den kappadokiske kirkefaderen Gregor av Nyssa uttrykker det slik: ”At han ble født for å skulle dø, er mer sant enn at hans død var en konsekvens av hans fødsel.”

Korset er frelseshistoriens midtpunkt. Den hendelsen som hele Jesu liv orienterer seg mot, og som gir mening til enhver annen hendelse i hans liv. Korsets skygge strekker seg helt tilbake til bebudelsen. Fra det øyeblikk Jesus ble unnfanget befinner han seg under et guddommelig *måtte*: ”Han måtte lide mye”, skriver evangelisten Markus.

”Meningen med menneskets liv forblir i det skjulte livet ut”, skriver Hans Urs von Balthasar. Først ved døden når det sitt endelige mål. Derfor

fullbyrdes Kristi gjenløsning av menneskeslekten ved at han oppslukes av døden.

Da døden oppslukte Jesus, mistet disiplene troen. Dagen mellom korset og oppstandelsen må derfor ikke overses i kirkens påskefeiring. Den svarer til en realisme som ingen av oss kommer utenom. Dagene når ateismen åpner seg som en avgrunn i vår sjel. Er Gud død? Finnes han ikke mer? Har jeg levd på en illusjon? Slike dager er det godt at vi har den store, hellige sabbaten. Dagen mellom langfredag og påskedag. Den er gitt oss for at vi ikke skal fristes til fornektelse og kynisme, men som disiplene orke å vente i tomheten. Uten å bli ateister.

Denne dagen er alle ord om oppstandelse ubegripelige, umulige, uvirkelige. Disiplenes herre er beviselig død. De kunne se hans grav med egne øyne! Påskeaften, når Jesus hviler i graven og kirken feirer sin Store sabbat, er et av kirkeårets mektigste trosvitnesbyrd. Våger vi å være sanne mot denne dagen, hjelper vi hverandre til ikke å avvise tvilen og fortrenge smerten når våre eksistensielle og åndelige påskeaftener kryper innpå oss. Den kirke som synger seierssanger på påskeaften, har allerede startet på fornektelsens vei. Uten å være klar over det selv.

I hagen ved Golgata der Jesu grav lå, møter vi denne dagen en gruppe kvinner som holder ut. Det er de som viser oss hvordan vi skal forholde oss gjennom vårt livs mørke netter. De har vært vit-

ner til korsfestelsesdramaet. De har sett at Jesus ble tatt ned fra korset og båret bort. De vet at han er i graven. Men vi hører ikke at de fortviler, hører dem aldri si: "Nå er det slutt, nå kan vi ikke gjøre mer." Kanskje sier de ikke noe til hverandre i det hele tatt. Hva gjør de? De forbereder urter og salver. De fortsetter å vise Jesus sin respekt til tross for at livet har forlatt kroppen hans.

Er det en mulig holdning? De som fortsetter å tilbe Jesus, selv når han er taus og krisen synes å være ugenkallelig, er ateismens nedkjempere i vår tid – langt mer enn alle som ramser opp argumenter for Guds eksistens. I stedet for å la krisen lamme oss, kan vi fortsette å forberede urter som vi ofrer til vår Frelser i form av kjærlighetens gjerninger.

7

Hva handler Herrens påske om?

Helt fra den gang menneskene ble drevet ut av paradiset har de båret frem offer til Gud. Kain og Abel, Noah og Abraham, alle sammen bygde alter og ofret til Gud. Offerkulten i Israel er en blodig historie, vanskelig å fordøye for et moderne menneske. Og det blir ikke mindre blodig når denne kulten når sitt klimaks på offerhøyden utenfor Jerusalem: Golgata.

Hvordan ser en kristen offerteologi ut? Den handler i bunn og grunn om et eneste, dypt eksistensielt spørsmål: Hvordan kan vår kjærlighet vokse? Det er livets store spørsmål. Det er evangeliets spørsmål til oss når vi hører ordene om at Jesus skulle dø for folket for å ”samle til ett de Guds barn som er spredt omkring”. Gjennom alt det Jesus må tåle i løpet av den stille uken, er det ingen ting som får ødelegge hans kjærlighet. Derfor blir hans liv et offer som forsoner verden med Gud.

Og derfor slutter man ikke å snakke om offer etter Kristus, selv om det sies at han har båret frem seg selv som et sonoffer én gang for alle. Paulus kaller seg ”Kristi Jesu tjener”, og hans ”prestetjeneste er å forkynne evangeliet så folkeslagene blir et offer Gud gjerne tar imot”. Sin forestående martyrdød beskriver han som en offergave, og de dømte formannes til å bære kroppen frem ”som et levende og helleg offer til glede for Gud”.

Kristus har ikke avskaffet offerkultusen. Han har fullført den. Heretter er hvert offer en påminnelse om Kristi offer. Ikke som en gjentakelse, men som en delaktighet i det offeret som ved Den hellige ånd er nærværende, og som den kristne er kalt til å bære frem i et liv som ligner Kristus, det mennesket som gir seg selv. Når dette går opp for oss, blir deltagelsen i eukaristien – nattverden – den mest radikale handling en kristen tar del i; en handling der

vi ofrer vårt eget liv. Når vi feirer Herrens måltid, gir brødet og vinen samfunn med Kristi legeme og blod. Slik skriver Paulus, og slik trodde de første kristne. Eukaristien er den handlingen som erstatter offeret i templet og gjør Kristi offer på korset nærværende, alltid og overalt.

Eukaristien er det mest konkrete uttrykket for at vi virkelig gjør vårt liv ved å ofre vårt liv.

8

Det er forståelig at vi så nødig taler om offer. Det har vært misbrukt i kirkens historie, men det er bare én side av saken. Når den nye himmel og den nye jord ikke lenger utgjør den selvsagte horisont for kristne, gjenstår det bare én ting: Livet her og nå blir stedet for å oppnå det høyeste gode. Da er det lett å forstå at Bibelens tale om offer blir et problematisk innslag i kristen tro. For hvordan vi nå vrir eller vender på det, så handler et offer alltid om noe vi må gi avkall på. ”[Han] ga avkall på sitt eget [og] tok på seg tjenerskikkelse.” Det gode livet som en rettighet, og som en mulighet her og nå, passer svært dårlig sammen med det å gi avkall på eller å avstå fra noe. Enhver tanke på offer oppleves som noe i retning av straff, ikke nåde.

Offeret i kristen tro er ofte blitt forklart i juri-

diske termer, som en byttehandel, der Gud blir den ytterste garantien for at rettferdigheten alltid seirer til slutt. Det fins en viss logikk i følgende tanke: Kristi offer betaler for menneskenes skyld og tilfredsstiller Guds krav om en rettferdig straff. ”Men Bibelens offerteologi handler ikke om hva vi skal ofre til Gud for at han skal se på oss med velvilje”, skriver teologen Roland Spjuth. ”Den handler om at Gud er villig til å ofre seg for menneskenes skyld.”

”Ja, [Jesus] skulle ikke bare dø for folket, han skulle også samle til ett de Guds barn som er spredt omkring”, står det i evangeliet. På korset gir Jesus tilbake til Gud den sanne menneskelighet som Gud hadde i tanken da han skapte Adam og Eva. Jesu ”offer” består i at han aldri har sluttet å elske, hva han enn måtte møte av motstand.

Offer handler om kjærlighet. Ingen relasjoner, det være seg menneskelige eller guddommelige, består uten offer. Den som er forelsket ofrer penger, tid og søvn for sin elskede. Dersom kjærligheten modnes, krever den fortsatt uselviskhet. Det avgjørende spørsmål når Jesus nærmer seg Jerusalem for å ofre sitt liv, er derfor: Hvordan får vi vår kjærlighet til å vokse?

Når all verdens ondskap og grusomhet slår imot Jesus på korset, slutter han ikke å elske. Det er derfor Jesus overvinner døden og det onde. Han slutter

aldri å elske. Oppstandelsen er bekræftelsen på at han er mer enn bare et godt menneske. I ham bryter Gud voldens og ondskapens spiral. Selveste døden må gi tapt når Jesus dør.

Kirkens og den kristnes eksistensberettigelse er å leve i forening med Kristus, han som av kjærlighet ofret seg selv for oss. Som Roland Spjuth sier det: ”Jesu liv avslutter en orden – der likt byttes mot likt, og vi får det vi fortjener – og erstattes av en annen orden.” Den nye orden består i at mennesket, i en verden av hat, svik og vold, får nåde til å etterligne Kristi resolute nei til hat og hevn. Den veien kalles ”smal” fordi den ikke er enkel. Jesus er den eneste som har greid å gå denne veien til endes. Ingen større karisma – nådegave – kan gis et menneske enn å gå den ofrende kjærlighetens vei.

Gaven som gjenreiser vår sanne menneskelighet gis mellom skumring og mørke.